

W Lch hup

5456

Enq - Linq

126mg/4

172

h. Dncha
1915

Արտիկ Եղաբա Քարոզիչ
Երեւան 1915
198

ՀՈՒՍՐԹ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Յ. ԱԼՓԻԱՐ

ՇՈԳ-ՄՈԳ

ԿԱՂԱՆԴԻ ՆՈՒԷՐ ԶԱՓԱՀԱՍՆԵՐՈՒՆ

2003

Գին 60 փարա

1915

ԱՌՆԻՏՐԱԿԱՆ ՆՈՐ ՏՊԱՐԱՆ

Հեռ. աձայն՝ ՊՈԼԻՍ 561

891-99
4-35

2017

Printed in Turkey

891.99

4-35

44p

10

ՀՈԳ-ՄՈԳ

ԻՆՉՈՒ ՊԱՂԵՑԱՅ ԻՐՄԷ

ԾՆՐԱԿԱՊ-ԺԱՄԱՑՈՅՑԸ

ՍԻԿԱՌԷԹԸ

ԶԿՄԵՂԱՆԻՔ

Ժպիսր՝ այն է խռովեալ հոգիներու եւ յոգնասխուր վիսկերու համար, ինչ որ է մօրժիկնր՝ մարմնական ցաւերուն : Ահա՛ ինչու այս ՀՈԳ-ՄՈԳը :

Կ. Կ. Կ. Կ. Կ. (Կ. Կ. Կ. Կ. Կ.) 1915

3. Ա.

ԻՆՉՈՒ ՊԱՂԵՑԱՅ ԻՐՄԷ

Ամուրիի կեանքիս՝ փոքրեզանի չըջանէն աւելցած՝ տնտեսա-
նալի վարդարանիս հատիկներէն մէկուն պատմութիւնն է ընկիրքս:

Քսանեւերկու տարի առաջ Մ... գիւղի մէջ, ամուսինէն
չորս տարիներէ ի վեր բաժնուած մանկամարդ և գեղեցկա-
գիտութեանս լիուլի յագուելոյ տալու աստիճան աղւորիկ կնկան
մը բռնուած էի, ճիշդ ինչպէս ճանճերը կը բռնուին՝ մեղրա-
պատ, դեղին Tanglefoot թուղթերու վրայ:

Ամիսներով և ամիսներով հոգիս հանած էի, նախ՝ անոր
աչքը և ապա՝ ծոցը մտնելու համար. ամբողջ վաստակս
պառկեցուցած էի այդ փառաւոր conquêteիս ուղղութիւն: Նոյն
խակ վտանգներու կարեւորութիւն չէի տուած և արժանա-
պատուութիւնէս բաներ մը վրայ տալու պատրաստ գտնուած
էի մէկէ աւելի անգամներ, հասնելու համար ցանկութիւննե-
րուս և տուփանքիս պսակաւորումին:

Եւ բառ մը, ողորմելի, չարաչուք հռաւմանկ մը բաւա-
կան եղաւ հիմնայատակ ընկու աշխարհի գուրգուրանքով,
այնքան տքնութեամբ կանգնած վարդապետ մեհեանս: Այդ
բառը պատճառ եղաւ որ պաղիմ, հեռանամ իրմէ, մէյ մըն
ալ երեսը չի տեսնելու պայմանաւ:

Pour un point, Martin a perdu son baudet, կ'ըսեն Ֆրանս-
ացիք: Ես՝ բառի մը համար՝ ձեռքէս թուցուցի կին մը զոր
թեւերուս մէջ պիտի ուզէի ունենալ յաւիտեան:

Վերոնիկ էր սիրած հուրիս անունը, որ սիրոյ փրփրա-
դէզ ովկէանին վրայ մինակուելը ձգուած՝ զգայական փոթո-
րիկներու պահուն՝ լատտափայտ մը կը փնտռէր որուն կարե-
նար փաթտուիլ:

172-2015

170
39 P)

172

Ամուսնազուրկ, միթիթարկի կիներուն ամէնէն խարտի-
շագեղը, ամէնէն գրգասունը, ամէնէն ցանկալարոյցն էր
Վերոնիքաս :

Կիներ կան որ կ'աղւորնան առտուն՝ արթնցած ատեննին,
ուրիշներ որ գեղեցիկ կ'երեւան՝ երբ negligé պերեւէթով կ'ելլեն
դէմը և կիներ կան որ անդիմադրելի են երբ տխուր են ու կուլան :

Վերոնիկին ամէնէն աղւոր կողմը, վրան՝ ամէնէն շատ
փնտռած և սիրած յատկութիւնս՝ իր ժպիտը, իր խնդալն էր :

Խնդալը՝ c'était son cheval de bataille որուն պայտերուն
տակ ոտնակոխ ըլլալը գերազույնն էր հեշտանքներու :

Վերոնիքան կը խնդար՝ ինչպէս թուշունը կը դալլալէ,
ինչպէս ծաղիկը կը քաղցրարուէ, արեւը կը շողայ, ինչպէս
գեփիւռը կը գգուէ, ինչպէս կը կարկաչէ առուակը :

Խնդալը՝ ոյժ մը, զօրութիւն մը, կախարդանք մը, առա-
քինութիւն մըն էր իր քով՝ ինքնայատուկ և տիրական : Զէնք
մըն էր իրեն համար խնդալը որուն դիմադրող բան չէր ճանչցած :

Եւ կրակոտ, տաքարիւն և բորբոքիտ էր ան որքան կա-
րելի չէ երեւակայել : Նեղոսի ամբողջ ջուրերը կրնային իր
երակներուն մէջէն հոսիլ, անցնիլ՝ առանց բան մը կարենալ
պակսեցնելու իր յարարորոք հուրէն :

Առանց մեծ ուսմունքի տէր ըլլալու, շուտիկի պէս սրամիտ
էր ան, ստէպ հենգ դիւտեր կ'ընէր և զննող ու դիտող միտք
մը ցոյց կուտար : Վերոնիկի փիլիսոփայական քաջքշուքները
(blagues philosophiques) Մարալի գինիին պէս կը զինով-
ցընէին զիս :

Հայկարանութիւնը իր զօրաւոր կողմը չէր, ինչո՞ւ պահեմ,
և Ս. Սահակի լեզուն Սիպիլի պէս չէր գրեր՝ անչուշտ : Զինքը
իր հայկարանութեանը համար չէի հաւնած, այլ իր խել մը
ուրիշ աղւս բաներուն...

Գաղափար մը տալու համար ձեզի իր գիտցած հայերէնին
վրայ, սաչափ մը ըսեմ որ, իր գրած մէկ երես նամակին մէջ
այնքան տառախալ կը գտնուէր որքան բրինձ կը գտնուի
թեմնիւն մը բիրալին մէջ : Բայց ինչ փոյթ... Իզմիրեանց
մրցանակին աչք չուներ խեղճ կինը և ես՝ զինքը վարժուելի
աչքով չէի նայեր : Ինչուս պէտք էր անոր հայերէն գիտնալը
կամ ոչ :

Qu'importent les trahisons
Des lèvres que nous baisons

Si ces lèvres sont jolies !

Ամէն անգամ որ բերանը կը բանար՝ իր կնոջական մէկ կծող
արարանութիւնը քշելու համար, կարծես ուղեղիս եղտիւրային
ծալքերուն մէջ խիստ հաճելի խողտանք մը կը ներարկէին :

Հապա անոր համբոյրները... Հեշտանքին nec plus ultra
էին անոնք, ultime վայելք մը : Մինակ սաչափը ըսեմ որ —
աւելին չի կրնալ ըսելուս շատ կը ցաւիմ, անոր համար որ
ատենէ մը ի վեր ոչ զլուխս ազատ է և ոչ ալ գրիչս և ուսերուս
ետին ունիմ պսակեալ censure մը որմէ պարտականութիւնս է
ակնածիլ միշտ և վախնալ ինչ ինչ պարագաներու մէջ —
միայն այսքանը ըսեմ որ, երբ ան ինծի՝ հոգիովը և չրթունք-
ներուն ամբողջ վարպետութեամբը պաշիկ մը կուտար, դուրսէն
լսողը պիտի կարծէր թէ, ներսը՝ մետաքոէ սաւան մը կը
ճմթթկէինք և կամ զայն վերէն վար կը խղտէինք կոր, այնքան
հնչական կ'ըլլար անոր պաշիկը՝ բլբլեղին կոտրտուքին պէս :

Գրեթէ տարի մը ամբողջ՝ անոր թեւերուն մէջ ըմբոյխներ
տոփանքին գերահրաշ քաղցրութիւնը : Վերոնիկը՝ ինծի համար
բոլոր կարգացած վէպերուս հերոսուհին էր, ամէնէն խտէալը
սիրուելիներուն և ամէնէն քաղցրօրէն կատարեալը :

*
* *

Իրիկուն մը անանկ պատահեցաւ որ ժամադիր եղած
ըլլայինք իրարու Բըթի-Շանի հասարակաց պարտէզին մէջ որ
միւսնոյն ատեն պարտէզն է հասարակաց կիներու և անոնց
ցուցադրավայրն ու միւսնոյն ատեն սակարանը :

Մենաւոր անկիւն մը, սեղանի մը շուրջը գացինք նստանք
զլուխ գլխի և կամ աւելի բացը ըսելու համար... սրունք սրունքի :

Յանկարծ, այդ թուականին՝ Բերալի մէջ ձեռքի վրայ
բռնուած ֆօթօը՝ Շօնէթ՝ առջեւնուս անցաւ իր աչքառու,
պոռոտ և élégant արդուզարդին մէջ սոնքալով :

Յանդգնօրէն և m'as-tu vu? եղանակով հանդրձած չրձա-
զգեստին տակէն՝ յատկապէս թող կուտար որ տեսնուէին իր
տոտիկները վեռնի սեւ ափարկներու մէջ բանտարկուած :

— Սա ափարկները նայէ՛, ի՛նչ աղւոր են, ըսաւ ինծի

գեղունիս, ասոնց պէս զոյգ մըն ալ ինծի չինել կուտաս:

— Հարցնելը աւելորդ է, և հիմակուրէն չուտը չի կայ, ելի՛ր գնա՛ Հէօալին, զոյգ մը ապսպրէ, չափոգ տուր, կը պատասխանեմ իրեն, և հարցուր որ երբ պատրաստ պիտի ըլլան, որպէս զի ըսած օրը գամ առնեմ:

Առաջարկութիւնս կրկնել չի տուաւ և վիթի ոստումով մը հեռացաւ քովէս:

Կէս ժամ չանցած, ճառագայթող դէմքով մը վերադարձաւ, չրջագլխօտին քղանցքը ավին մէջ:

Գոհ և ուրախ ժպիտով մը,

— Շարաթ իրիկուն պատրաստ պիտի ըլլան եղեր, ըսաւ ինծի extra անոյշ ժպիտով մը:

Օրը երեքարթի էր և մինչև ուրբաթ իրիկուն երկու անգամ ատիթը ունեցայ զինքը տեսնելու:

Այդ երկու տեսութիւններու տեսողութեանը քիչ մը քիչ հրճուանքով չէր որ հաստատեցի թէ՞ «les petits cadeaux entretiennent l'amitié... et pimentent les amours».

Բայց, աւանդ, ուրբաթ գիշեր իրմէ բաժնուած միջոցիս անանկ համբոյր մը տուաւ ինծի որուն մէջ չրթներէն աւելի գործ ունէին... սխալիները:

Տարուան մը թափած անուշ լիզուներս այնքան չէին հրապուրած զինքը, որքան այդ այծեմորթէ ոտնամանները:

Վերոնիքա ըլլալուն՝ ուրիշներէն նուազ կին չէր կրնար ըլլալ ձեռքի տակ ունեցած տարփուհիս: Ճիշդ սակայն այն վայրկեանին ուր վերջին անգամ ձեռքը համբուրելէս ետքը, վար պիտի իջնամ ասնողներէն,

— Վաղը խոսն-սու-ռաներս չի մոռնաս, կը պատուիրէ ինծի՝ տատարակի մրմնջով մը:

Խոսն-սու-ռա... ինծի պէս բարակ բաներ վնասող մէկու մը:

Չէ, Վերոնիկը Օրիորդ տը լա՛ Վալիէօն իսկ ըլլար, պիտի ելլար աչքէս:

Խոսնոտա բառը արտասանող չրթուները պագնուելիք ըլլալէ կը դադրին de facto.

Միպիլին պէս հայերէն չի գիտնալուն և խոսնոտա ըսելուն մէջ լեռներ կան:

Ահա ինչու այդ օրէն ետքը ոչ ան սխալիներուն երեսը տեսաւ և ոչ ալ ես իրենը:

ԾՆՐԱԿԱՊ-ԺԱՄԱՑՈՅՑԸ

(ՕՐՈՒԱՆ ՆՈՐՈՅՑԸ ՅԱՄԵՐԻԿԱ)

Մինչ եւրոպիոյ կարեւորագոյն պետութիւնները ինչ ընկերքն չեն գիտեր փճացնելու, մարդաթափ ընելու համար իրենց թշնամի երկիրները և ասոր համար արեան ջրհեղեղի մը մէջ լողալ կուտան Հին, ծերունի Աշխարհը, անդին՝ Ատլանտեանի միւս կողմը՝ Ամերիկացիները միտք կը յոգնեցնեն, հնարքներ կը գտնան՝ բնակչութիւնը բազմացնելու և շատ մը թոռնիկներ տալու համար Ընթրի Սամի:

Ինծի յայտնի չեն այն միջոցները զորս այդ մտք ձեռք առած ըլլալու է Պ. Ուիլսօնի կառավարութիւնը, և Պ. Լը-ռուա Պօլիէօի հեղինակութեամբ չէ որ ուսումնասիրած պիտի ըլլայի բազմամարդութեան հարցը որ այնքան կ'զբաղեցնէ մտքերը Եանքիներու աշխարհին մէջ:

Հորոյ խմաստունին համայնագիտական կարողութիւնն ալ չի կայ քովս, որպէս զի ընկերական հակոտնեայ այդ երեւոյթները կարենայի քննասիրել և հետազօտութիւններու մեծախորհուրդ արդիւնքը հրամցնէի «Բիւզանդիոն»ի ընթերցողներուն, առանց մտածելու թէ՛ այդ չոր ու ցամաք բայց ձեռուան գիշերներու պէս երկայն սիւնակներու ընթերցումը indigestion մը կրնայ պատճառել Քէչեանի քանի մը հազար միջրթիներուն:

Ինծի ծանօթ չեն ընդհանրապէս բոլոր այն հնարքները որոնց կէտ նպատակին է, կարելի եղածին չափ շատցնել Միացեալ-Նահանգներու բնակիչներուն թիւը:

Բայց հատ մը կայ անոնց մէջ որ նորոյթի ձեւին տակ հրաշքներ գործելու վրայ է և որուն մէջ ո՛չ զիւսանագիտութիւնը գեր ունի, ո՛չ տնտեսագիտութիւնը և ոչ ալ կենսաբանական բարձր գիտութիւնները:

Եւրոպացիները՝ գոնէ այս միջոցիս՝ իրենց նմանները ոչնչացնելու, անէացնելու, արմատազուրկ ընելու համար կը դիմեն զէնքի։ Ասոր հակառակը, Ամերիկացիները իրենց արիւնհակիցները բազմապատկելու, աճեցնելու համար կը դիմեն սիրոյ։ Հոս՝ մարդկութիւնը պզտիկցնելու կ'աշխատին, հոս՝ մեծցնելու։

Եթէ անոնց և մեր բռնած ուղղութիւնները տրամաշափօրէն հակառակը չըլլային իրարու, այն ստեն պատճառ չէր մնար որ անոնք չըլլային մեր հակոսները և մենք ալ անոնցը։

Բազմամարդութեան ծառայելու համար ոչ մեծածաւալ հատորներ զրկու պէտք կայ և ոչ ալ քսան կլին մէկտեղ առնելու։ Փոխանակ միտք և ողնաշար յոգնեցնելու, Նոր Աշխարհի Gibson girl-երը նորոյթի կարգ անցուցեր են, անցեալ Մարտէն սկսեալ, ծնրակապ-ժամացոյցը։

Թէ ինչպէ՞ս բազմամարդութեան օգտակար կրնայ ըլլալ ծնրակապին վրայ ազդեցութեամբ ժամացոյց մը, ասոր գաղտնիքը և կամ միտք բանին քիչ մը ետքը ձեզի պիտի բացատրէ Միս Աննա Քլարք։

Միւսնոյն կէտին, միւսնոյն նպատակին հասնելու համար ճամբաները, միջոցները մէկէ աւելի կրնան ըլլալ, ինչպէս անուշ հանած մէկէ աւելի Մառիներ կան, զորս ներեցէք որ թուեմ։

Ամէնէն առաջ կայ Մառի Աստուածածինը, Մառի Մագթադինէն, Մառի Սթիւարտը, Մառի տը Մէտիսիսը, Մառի Լէցինսքան, Մառի Անթուանէթը, Մառի Լուիզը, Մառի Թէրէզը, Մառի Թիւստը, Մառի Քարօլինը, Մառի Ա. Բորթուկալի թագուհին, Մառի-Կալանթը, Մառիէնպատը և Մառի Միւսնոյնները...

Բայց հիմա օտնք բուն խնդրոյն և արտօնեցէք ինծի որ «Ծնրակապ-ժամացոյց»ը եղող վերնագիրս բացատրող մանրամասնութիւններ տամ ձեզի։

Անցեալ տարի, երբ տակաւին ընդհանուր պատերազմին հոտն իսկ չի կար մէջտեղ, Ամերիկայի կիները աւելի entreprenantes քան մեր գիտցած Բարիզուհիները, հնարած և գործածել սկսած էին՝ bracelets-montres pour cheville։

Չի հասկցողներուն համար հայերէն ըսեմ թէ ի՞նչ բանի մէջ կը կայանար այդ անդրատլանտեան մօտան։

Միլիառատէրերու աղջիկները և dancing-girl-երը փողոցը գացած ատենին՝ անցորդներուն ցոյց կուտային մարգրտայեռ չղթայի կտոր մը որուն ծայրը կապուած էր ժամացոյց մը։ Շղթան՝ ցանկալարոյց կերպով կը տատանէր իրենց նուրբ բումբերուն վարի դին, ոտքերու կոճին վրայ։

Ժամանակ մը, այսինքն saison մը, այդ նորոյթը fureur բրաւ Եանքիներու երկրին մէջ։ Բայց ետքէն տեսան որ՝ montres-cheville-ները ո՛չ բաւականի զիւրատար էին և ոչ ալ պէտք եղած չափով հեշտաւէտ, և թէ՛ ի մի բան՝ փողոցի շուները միայն կրնային տեսնել թէ ժամը քանին է։

Ասոր վրայ էր որ՝ պզտիկ, գողունի, յանկուցիչ, փառախոյր, վաւաչոտ ժամացոյցը մագլցեցաւ մետաքսապատ սրունքներէն զէպի վեր, ճամբուն երկայնքը չոյկով կարակնաձեւ բումբը, քսուելով կարթին, հասաւ երանքին առաջին նախաշաւիղներուն և գնաց հանգչեցաւ ծնրակապին մէջտեղը և հոն՝ իր ամբողջ թիթթաքներուն ոյժովը սրսփայ և անշուշտ իր այդ գերքին մէջ՝ իր ոսկեզօծ երակը վայրկեանը 130էն սրակաս չէր զարնէր։

Այդ բարձանց վրայ է ահա որ անցեալ Մարտէն ի վեր Ամերիկուհիները կը կրեն իրենց mignon ժամացոյցները...

Կ'երեւակայէք անշուշտ հրապոյրը այդ ծնրակապ-ժամացոյցներու։ Չեմ գիտեր թէ կա՞յ աշխարհիս վրայ, նոյն իսկ Պոլսոյ մէջ, բան մը որ ծնրակապ-ժամացոյցէն աւելի քնքուշ, աւելի չիք, աւելի exciting ըլլայ մանաւանդ։

— Օրիորդ Նինիի աչքերը, կրնաք ըսել ինծի, օրինակի համար։ Այո՛, կ'ընդունիմ որ աղւոր են Օր. Նինիի աչքերը, բայց սա անպատեհութիւնը ունին որ, անոնց նայածիդ պէս պարապ տեղը ժամանակը կը կորսնցնես, խելքդ ալ միասին, մինչդեռ երբ ծնրակապ-ժամացոյցին կը նայիս, ան քեզ կ'ըսէ թէ՛ կէս օր եղեր է և պէտք է որ երթամ փողոց կշտացնես Թոքատեանին, եթէ չես մոռցած տունին հեռակէքը վրադ առնելու։

Մինչ չաքարին գինը երթալով կը բարձրանայ կոր, ժամացոյցին պատիւը երթալով կ'իջնէ կոր վար։

Առաջ առաջ՝ կ'ինքնը ժամացոյցին կը պահէին երկու կուրծքերնուն մէջտեղը։ Տեղը անյարմար գտան, որովհետեւ

սրտերնուն քիֆքալը կը խառնուէր կոր ժամացոյցին քիֆքիֆին, ուրիշ անագորոյն չփոթութիւն մը ձեզի:

Ետքէն՝ գօտինուն մէջ խօթել սկսան իրենց քիֆքոյները. ասիկա ալ սա անպատեհութիւնը ունէր որ՝ չէին գիտեր թէ ո՛ւր դնելու էին զայն երբ կը հնչէր... l'heure du berger, զոր կրնանք թարգմանել ժամ գօտեֆալաքեան:

Ինծի այնպէս կը թուի որ ծուկը՝ terminus կայանը պիտի ըլլայ ժամացոյցին, որովհետեւ անիւ վար տեղ չի մնաց:

Ու ես կը կարծեմ թէ՝ ժամացոյցին բուն տեղը ծուկն է, կինընտ համար գոնէ: Ձէ՛ մի որ արհեստաւորները իրենց քեզկեանին ճակատը կը դետեղեն պատի ժամացոյցին, օրը քանի՞ ժամ աշխատած ըլլալին աչքի առջեւ ունենալու համար:

Այդ ծնրակապ-ժամացոյցը գաղափար չունիք թէ ի՞նչ ահագին յաջողութիւն կը գտնէ կոր Քոլոմպոսի գտած ցամաքին վրայ: Ժամը քանի՞ն ըլլալը հարցնել կինընտ, ամէնէն կարեւոր և հաճելի գործը եղած ըլլալու է ամերիկեան swell աշխարհին պատկանող երիտասարդներուն համար:

Եւ ըսել թէ մեր գաղթական հայ եղբայրները ժամանակը գտան երկիր վերադառնալու...: Ամերիկայի մէջ բաւական էր որ կինընտ և օրիորդներու հարցնէին թէ ժամը քանի՞ն էր, և այսպէս աշխարհք իրենցը պիտի ըլլար:

Ձեմ գիտեր թէ ատանկ հեշտապարգեւ ժամանց մը պիտի կրնա՞ն գտնել Բարերդի, Ճապսողջուրի, Մուշի, Տիգրանա-կերտի և կամ Խնուսի մէջ:

Երկրագունտիս երջանկագոյն երիտասարդները այս պահուս անոնք են՝ որ կը բնակին ի Միչիկան և կամ ի Քօնէքթիքութ...:

Ո՞րն է այս մօտին ծագումը և պէտքը:

Միս Անտալիարք այդ մասին հետեւեալ բացատրութիւնները կուտայ «The Red Flag» կնոջական հանդէսին մէջ:

Մեր նազելի Հայուհիներուն հաճելի երեւնալու համար, այդ հատուածը թարգմանելու յօգնութիւնը աչքիս չերեւար անգամ:

«Ճշմարտութիւն մըն է, կըսէ Միս Քլարք, որ պէտք էր նոր բան մը հնարել, բան մը անդիի ծայր գրգռիչ, այդ մարդիկը հրաւիրելու համար անպատշաճութեան զգացումին: Սկսեմ էին ալ բանի տեղ չի դնել զմեզ, կերպնում: Կինները՝

կոյժէն, փռոյսօյէն, քուրիսկէն, եօթիսկէն, օտիսկէն և բոլոր աքօններէն ետքը կուգային անոնց համար:

«Ուստի, այդ պոյիւրուն կնամեծարութիւնը մտրակելու համար, որոշեցինք ժամացոյցնիս պահել անսովոր և վաւաշ տեղ մը:

«Ասանկ ըրինք, որովհետեւ մենք՝ Եւրոպայի կիններուն պէս՝ սկեպտիկ և նանրամիտ արարածներ չենք, ընդհակառակը, շատ բարեպաշտիկ և Սուրբ Գիրքէն յափրացած աղջիկներ ենք:

«Ասիկա կը զարմացնէ մեր Հին Աշխարհի եղբայրները, որովհետեւ անոնց մտքէն իսկ չանցնիր թէ՝ կնկան մը փէշը վեր առնելը միակ բանն է որ կրնայ գլխէ հանել տղամարդ մը՝ ուղղածին չափ խելօք և կամ պարկիշտ թող ըլլայ ան:

«Մենք փէշերնիս վեր կ'առնենք Էրիկ մարդոց զգացումները գրգռելու համար և ասանկ ընկոմիսիա ծառայած կ'ըլլանք որդեծնութեան:

«Ծնրակապ-ժամացոյցը հայրենիքին համար օգտակար և Տիրոջ համար հաճելի բան մըն է:

«Բայց, Եւրոպայի մէջ՝ չափի հասկնան զմեզ, որովհետեւ անոնք բանի մը չեն հաւատար, նոյն իսկ Աստուծոյ:»

Գէշ տրամաբանութիւն չէ, խաչո՛ր...:

Ծնրակապ-ժամացոյցը իրաւ է որ բազմամարդութեան ծառայելու մտօք հնարուած նորոյթ մըն է կամ ոչ, ատիկա խնդիր մըն է, շատ բարդ տեսակէն, որ շատ շատ կրնայ հետաքրքրել du dernier bateau Սողոմոնը՝ Հորոյ երանելին:

Ի՞նչ որ կ'ուզէ թող ըլլայ, գերագոյն հաճոյք մը չի կայ, գերբնային վայելք մը քան հարցնել ժամը՝ չարածնի ժամացոյցի մը որ գացեր թաղուեր է վարդագոյն միսերու, մետաքսի, ժանեակներու կուտակումի մը մէջ:

Ատանկ հեշտատեսիլ բանի մը հեռանկարը սոսկ, կրնայ ոտքի հանել, հաւատացէ՛ք, Քրիզանթէմի պէս անդամալոյծ մը:

Ազատ սիրոյ տարածման և ընդունման խելամուտ մեր ազգայինները, աղջիկ թէ մանչ, աշխատելու են որ այս նորեւել ծնրակապ-ժամացոյցը մէկ օր առաջ սկսուի գործածուիլ հոս՝ Պոլիս, Իզմիր և այն ամէն գաւառները ուր «Ազատամարտ» այնքան շատ բաժանորդ ունի:

Սիրոյ, ֆօրթեզանութեան, ֆիլոյի ոսկեղարը պիտի սկսի

այն օրէն՝ ուր մեր աղջիկները և կիները ժամացոյցնին պիտի կրին՝ իրենց մարմնոյն այն մասին վրայ ուր սրունքը կը վերջանայ և երանքը կ'սկսի :

Ժամանակ չունիմ երկար բարակ խորհելու թէ որքան իրաւունք ունի Օրիորդ Քլարք և թէ իրաւ է որ ծնրակապ ժամացոյցը կոչուած է օգտակարապէս ծառայելու բազմա-ծնութեան գործին : Մեզք որ ի վիճակի ալ չեմ գործնակա-նապէս փորձելու ամերիկեան այդ նորոյթը :

Բայց, մտօք՝ բացարձակապէս ցաւազար ըլլալու է մարդ, չի գուշակելու համար գոնէ մէկը այն օգտաշատ ձեռնտուութիւններէն որ կնոջական ծունկի մը վրայ բանող ժամացոյցը պիտի ընծայէ սիրահարուած բայց ոչ ամուսնացած զոյգերուն : Ատոնց համար, ասկէ ետքը, en flagrant delit բռնուելու վախը միանգամ ընդ միշտ վերջ կը գտնէ, տեսէ՛ք թէ ինչպէս :

Ենթադրենք որ Սաթենիկին մէկը — ամուսնացած կամ ոչ, ինչդիր չէ — բուռն կերպով սիրահարած է Կարպիս անու-նով Տօն Փուանի մը : Չի տեսնուած բան չէ ասիկա, դուք ալ կը խոստովանիք, չէ :

Սրդ, որ մը անանկ կը պատահի որ Կարպիսը այցելու-թեան եկած ըլլայ Սաթենիկին :

Սաթենիկ մայրը, հիւրասէր կին, միջոց մը վար՝ խոհա-նոց կ'իջնէ սուրճը պատրաստելու համար :

Սաթենիկ օգտուելով մայրիկին խիստ կարճատեւ բացա-կայութենէն, կատղած թափով մը կը ցատկէ Կարպիսին ծունկերուն վրայ և երկուքը մէկանց կ'սկսին թղթատել գործնական սիրոյ Keepsake...

Եւ ճիշդ այն պահուն որ Կարպիս և Սաթեն սիրոյ մեղե-դին վուժուէ վրայ կ'ըլլան և մօտեցած են յանկերդին, մայրիկին է վրայ կուգայ՝ խառնիկին քեփսին ձեռքը : Յանկար-ծակի եկած՝ աչքին առջեւ պարզուած այդ suggestif տեսա-բանէն, իր մայրական թոքերուն ամբողջ ոյժովը կը գոչէ .

— Քա՛, չի խախտաներ, ատ ի՞նչ է ըրածնիդ :

— Հի՛, քա մայրիկ, բան մը ըրած չունինք, ասաւարս կայներ էր Տե Կարպիսը խռովից կ'ընէր կոր :

ՍԻԿԱՌԷԹԸ

ԽՄ ՌԻՂԵՐՁՍ ԱՆՈՐ

Եկո՛ւր, ո՛վ ձերմակ պատանքով, հրավառ, տաք զուլիս բարեկամ իմին, եկո՛ւր, բաներ մ'ունիմ քեզի ըսելիք, և պէտք է որ աճապարեմ, քանի որ աչքիս այնչափ մօտ կ'երեւայ կոր կեանքիս վերջակէտը...

Երեսունեւչորս տարուան ծանօթներ, բարեկամներ և ըն-կերներ ենք իրարու և ապերախտի գործ պիտի ըլլար եթէ քու ներքողականդ չի կարգայի, հուսկ ճամբորդութիւնս չի կատա-րած, ճամբորդութիւն մը ուրկէ՝ մարդ չվերագառնար, աւա՛ղ...

Դուն՝ բարեկամներուս մէջէն միակն ես որ երբեք չհեռա-ցար քովէս, երես չի դարձուցիր ինձմէ, վայրկեան մը չքեցիր զիս և հետս բաժնեցիր վիշտերս և ուրախութիւններս : Տխուր օրերուս՝ մեղմացուցիր մորմոքները և երջանկութեան հազ-ուադէպ ժամերուս կրկնապատկեցիր ցնծութիւնները :

Քու արձակած կապոյտ գոլորշիներուդ մէջէն անանկ երա-նութիւններու տիրացայ զորս ի զուր փնտռեցի՝ ետքէն՝ ապրուած կրանքին մէջ :

Դուն զիս առաջնորդեցիր լոյս աշխարհներու մէջ, քու մուխիդ ընդմէջէն նշմարեցի անհպելի հեշտանքները զորս չօչափելու համար կեանք մը սպառեցի՝ ամբողջ :

Մէյ մը կիները, մէյ մ'ալ դուն ես որ տուիք ինձի այն վաղանցուկ վայրկեանները ուր լաւագոյն զգացի ես զիս և չրթներս կրցայ դպցնել հեշտանքի բաժակին :

Մարդ բարեկամներուս չի կրցած ըրածը դուն զուլիս հա-նեցիր, այսինքն՝ մոռցնել տուիր ինձի դառնութիւնները կեան-քին, մարդոց անպիտանութիւնը, վատութիւնը կիներու և ունայնութիւնը աշխարհին :

Շատ բան կը պարտիմ քեզի, ո՛վ գաճաճ և մանրանկար Վեսուվս իմին :

Եթէ կիներուն և քեզի զուգակշիռ կարեւորութիւն մը կուտամ, պատճառն այն է որ երկուքնուդ ալ համը չլինելով կ'անոնք, երկուքդ ալ փաթտուելիք բաներ էք. անոնք և դուն՝ միակ բանն են էք որ օրուան տաժանքները մոռցնել կուտաք մեզի, և ձեզմով է որ փառք կուտանք Աստուծոյ էրիկ մարդ ծնած ըլլալուն:

Դուն և անոնք են որ առնականութեան մեր առաւելութիւնը կը շնչտէք և en relief կը դնէք գերակշռութիւնը մեր սեռին:

Քեզ չի ծխող էրիկ մարդը, կամաւոր ներքինի մըն է:

Անոնք մեր սիրտը կը ծակեն, դուն՝ կը մաշեցնես մեր թոքերը, բայց ձեզմով է որ կզգանք թէ կարծէ ապրիլը և մենք զձեզ կը սիրենք ձեր բոլոր թերութիւններովը և յանցանքներովը հանդերձ, ինչ որ պարտականութիւնն է ճշմարիտ բարեկամին:

Մի՛ քաշուիր, մի՛ խախիր եթէ ըսեմ թէ դուն՝ կիներէն աւելի կ'արժես, ընդհակառակը, հպարտացիր, քեզ ըրէ, ինչպէս ընել կուտաս ուրիշներուն:

Կնամեծարութիւնս արգելք մը չէ որ ճշմարտութիւնը չի տեսնեմ և չի խոստովանիմ:

Յիսուն տարի դարպաս ըրի անոնց, անոնց համար մաշեցայ, հալեցայ, հատայ: Ա՛լ կը բաւէ:

Հիմայ կարգը եկաւ քեզի, որքան որ երախտագէտ եմ անոնց, նոյնքան ալ եմ քեզի:

Լաւագոյն ներշնչումներս դուն չե՛ս որ տուած ես ինձի, և մտացիր եղած վայրկեաններուս, դուն չե՛ս որ չիտակ ճամբուն մէջ դրած ես գրողը որ մէջս կը խլըրտի:

Դուն ես որ ոյժ կուտաս ուղեղին, դուն ես որ կը խթես կամքը, թեւեր կուտաս երազներու, այսօրուան արցունքը մոռցնել կուտաս վաղուան ժպիտով և կը կազդուրես լլկուած հոգիները և յուսալ չի կրցող սիրտերը:

Դուն յուսահատները մխիթարող վնուկն ես և բազմազուլ պարիկը՝ վհատած հոգիներուն:

Առանց մօրփիւնի պէս մարդասպան և առանց հաշիշին պէս անբանարար ըլլալու՝ վարդագոյն հորիզոններ կը բանաս մեր առջեւ, կողեւորես մեր երեւակայութիւնը, և ոսկի երազներ տեսնել կուտաս մեզի:

Անիրաւուած մըն ես դուն, ո՛վ խարտեաչ ծխախոտի բուրազուարթ խճողակ, և մարդիկ չեն մատուցաներ քեզի պէտք եղած յարգանքը:

Բժիշկները միտը կուտեն որովհետեւ քու մէջդ կը տեսնեն՝ մարդ մեռցնելու գործին մէջ, պզտիկ, չարածձի մրցակից մը: Ըսէ՛ իրենց որ դուն ես որ մեր ժամանակը հաճելիօրէն սպաննել կուտաս մեզի, թէեւ իրաւ է որ, այդ ըրած չնորհիլ փոխարէն, քիչ մը քիչ մարը չես լացներ մեր թոքերուն և չնչառական գործարաններուն: Ըսէ՛ այդ գիտնական պարոններուն, թէ առաջին քարը իրենք թող նետեն, եթէ երբեք՝ քենէ նուազ վնաս չեն հասցուցած մարդկային սեռին:

Քեզ չի հասկցողներուն, քեզ քննադատողներուն, յարգդ չի ճանչցողներուն, քեզ բանբասողներուն, և վարկէ կոտրել ուզողներուն, երեսին զարկ իրենց ապերախտութիւնը և հասկցուր անոնց թէ՛ քու մատ մը հասակովդ վիթխարի գործ կը մատակարարես մարդկութեան և տիտանեան օգտակարութիւն մը ունիս անոր համար:

Թող բերաննին տասն անգամ լուան քու անունդ արտասանելէ առաջ քու թշնամիներդ, հակառակորդներդ, գրեզ չի հաւնողները, քեզ չի փաշտողները և ընդհանրապէս ամէն անոնք որոնց համար անծանօթ եմ քու հրապոյրներդ, քու չնորհներդ, քու պարգեւներդ:

Կեղծ համեստութեան պէտք չի կայ, մի՛ քաշուիր և ըսէ՛ անոնց թէ՛ քու չնորհելու է որ Ռէժիները իրենց գոյութիւնը կը պահեն, հարիւր հազարներով գործաւորներ քեզմով կ'ապրին, միլիոններ կը դիզեն Մուրաթիները, Սքինազիները, Ծիանաքլեաները, Քիրեազիները, Վաֆիատեանները, Մաթոսեանները, Մելքոնեանները, Կամսարականները, միսիոյն գրեզ շահագործողներուն գլխաւորները յիշատակելու համար:

Սիւրբութ, իմ մտերմագոյն բարեկամս, հանդուրժէ՛ որ ականջիդ խոստովանիմ թէ դուն այդ քու թգուկ հասակովդ և վտիտ մարմնովդ հազար անգամ աւելի օգտակար եղած ես մարդկութեան ընդհանրապէս և մասնաւորապէս Հայերուն, քան «Գաշնակցութիւն»ը իր ամբողջ կազմովը և արեւելեան և արեւմտեան կրկին քիւռօններովը:

Ընդունէ՛ որ ասկէ աւելի մեծ, աւելի փառաւոր և աւելի վտանգաւոր գովեստ մը չէի կրնար ընել քեզի:

Ուրիշ խոստովանութիւն մըն ալ քեզի, բայց այս անգամ աւելի ցած ձայնով. քանզի աւելի լաւ կը համարիմ որ «Դաշնակցութիւն»ը համակ, իր ամբողջ շարքերովը սրբողի հետս, քան մէկ կիւն մը երես դարձնէ ինչ:

Զքեզ և կիւները՝ քիչ մը առաջ՝ մէկ կարգի վրայ դրի՝ ձեր չնորհած պարգեւներուն համար: Բայց, խօսքը մէջերնիս, դուն, իմ սիրելի բարեկամս, դուն, գոնէ ինծի համար, անոնցմէ շատ աւելի կ'արժես, անոնցմէ նուազ ետասէր և աւելի շատ ալիստէր ըլլալուդ:

Մեզի վաղանցուկ հաճոյքներ, հեշտանքներ, պատրանքներ տալու համար ստեղծուած էք երկուքդ ալ:

Բայց դո՛ւն, սիկառէթ օշանախ, մեզի հաճոյք պատճառելու համար, դուն ես որ կ'այրիս, կը մըրկիս, կը հատնիս և մոխիր կ'ըլլաս: Մինչդեռ անոնք պատառ մը հեշտանքի փոխարէն կ'այրեն, կը մըրկեն, կը հապցնեն, կը մաշեցնեն զմեզ. հողինիս կը հանեն և վերջի վերջոյ մոխիրի վրայ կը նստեցնեն: Աս չէ՝ ճշմարտութիւնը...

*
**

Ներէ՛ ինծի, սիրելի ընթերցող, եթէ պահ մը քեզ մոռցայ, խօսքի բռնուելու համար սիկառէթին հետ: Սիրահարները և ծխամոլները ասանկ չեղումներու ենթակայ են՝ երբ խնդիրը կը դառնայ իրենց աչքին լոյսը եղող անձին և կամ իրեն չուրջը: Որ և է բանի մը մոլիները՝ ստէպ՝ պատշաճութիւններուն վրայէն կոխկոտկոլ կանցնին կերթան:

Մարդս թէ՛ մոլի և թէ՛ քաղաքավար չի կրնար ըլլալ միեւնոյն ատեն:

Մի՛ կարծեր սակայն թէ սիկառէթի մասին բոլոր ըսելիքներս վերը ըսի լմնուցի: Բաներ կան որ ինքը զխոնարհ էր միայն, ուրիշներ ալ կան որ վերապահած եմ քեզի:

Ահաւասիկ թէ ինչ են քեզի ըսելիքներս:

Ինչպէս որ արդարութեան և օրէնքին առջեւ մարդիկ հաւասար են, թող ուզածնուն չափ իշխան և չուզածնուն

չափ ջորեպան ըլլան անոնք, այնպէս ալ սիկառէթը ընկերական սանդուղին աստիճանները չի ճանչնար և իրեն համար մէկը միւսէն բարձր մարդ չի կայ:

Ծխողներու եղբայրակցութիւնը տեսակ մը franc-maçonnerie է, միւսին վրայ ունենալով սա առաւելութիւնը որ՝ մէջը ոչինչ ունի գաղտնի և կամ ծածուկ: «Եղբայր ենք մենք»ը՝ ծխողները միայն կրնան ըսել իրարու, առանց կեղծիքի, առանց վերապահութեան:

Ճշմարիտ ընկերվարականները ծխողներն են. ինչ որ կը պատկանի մէկուն, ապրանքն է միւսին: Ըսածիս մէջ paradoxe-ը գործ չունի:

Զէ՛ պատահած երբէք ձեզի որ անծանօթէ մը — բաւական է որ ան ալ ձեզի պէս ծխող մը ըլլայ — ամենայն համարձակութեամբ և բնաւ չի քաշուելով պահանջէք որ ձեզի տայ սիկառի թուղթ մը, լուցկի մը, իր կրակը և մինչեւ անգամ, շատ նեղը մնացած պահերնուդ, սիկառէթ մը ամբողջ: Մինչդեռ ամէնէն աներեսը մարդոց իրաւունք ունենալ չի կարծեր չի ճանչցած մէկէն ուղելու թիւ մը մաշակուս, հատ մը ձիթապտուղ, կեռաս մը և նոյն իսկ գաւաթ մը ջուր:

Ծխողի մը գրպանին թուղթի տետրակը, ծխախոտի և լուցկիի տուփերը մինակ իրը չեն, այլ կը պատկանին քիչ մը ամէն ծխողներուն:

Կայնեցէք ձեզի ըսեմ թէ ծխողները ինչպէ՛ս հաւասար են իրարու և մէջերնին որ և է՝ ընկերական աստիճանի տարբերութիւն չի կայ բնաւ:

Զէ՛ մի որ Օրօդափ-Պաք և կամ Իփրան մեան վաճառատանց էն յետին պաշտօնեան, կրնայ իր սիկառէթը վառելու համար, ճամբան, կամուրջին վրայ, թիւնէլին գլուխը կեցնել Անգլիոյ կամ Ռուսիոյ զեսպանը, Պանք Օթօմանի Տնօրէնը, Նախարար մը, Հանրային Պարտուց Վարչութեան մէկ անդամ մը, Պետրոս կամ Արամ պէյ Հալաճեանները և ասոնցմէ աւելի բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ և կրակ ուղել անոնցմէ, պայմանաւ որ այդ պարոնները չրթներուն վրայ ունենան վառուած սիկառէթ մը:

Ուրիշ ի՞նչ պատրուակով կարելի է մեզի, վայրկեան մը

172-20-5
170/3

կեցնել փողոցին մէջ մենէ շատ բարձր մարդիկ և ստիպել որ ծառայութիւն մը մատուցանեն մեզի :

Սիկառէթին մոգական ոյժերէն մէկն է ասիկա :

Բազմաթիւ և անժխտելի են այն ծառայութիւնները զորս սիկառէթը կը մատուցանէ մարդոց :

Կեանքի անիւը քչելու համար , խիստ պիտանի ազդակ մը , օժանդակ մըն է սիկառէթը :

Սիկառէթին յանձնուած գործ մըն է արտայայտել մէկէ աւելի զգացումներ , ինչպէս են , օրինակի համար , անլրդովութիւն՝ վտանգին հանդէպ , աղնուտալետական քաժահանքը , հենգը , անգօսնութիւնը , վայելչավարութիւնը , զգուանքը և ասոնց պէս հոգեկան խռովքներ և կամ հեշտանքներ :

Կին մը՝ սիրտ ծակով , ծանր խօսքեր կ'ընէ կոր ձեզի : Զեր գրպանէն կը հանէք սիկառէթի արծաթ տուփերնիդ , անփոյժ կերպով մը կը վառէք հատ մը և դէպի ձեզունը կը փչէք անոր ոլորտապտոյտ կապտորակ մուխը : Զեր այդ շարժումին ազդեցութիւնը ո՛չ խօսքը կրնայ գործել և ոչ ալ ձեր լաւագոյն պատասխանը : Սիկառէթին՝ այդ պայմաններու մէջ և այդ ձեւով ծխուելը կը նշանակէ «Ուղածիդ չափ խօսէ , կղակդ յոգնեցուր , փապուճս անգամ չէ , քեզ մտիկ ընելու ատեն չունիմ» :

Բանավէճի մը մէջ՝ ձեր հակառակորդը ինքզինքէն ելած՝ սպառնական շեշտով մը կը խօսի կոր հետերնիդ : Զեր տուփը երկնցուցէք անոր և հարցուցէք անոյ՜ ձայնով մը , «Սիկառէթ մը...» Եթէ մարդը խկապէս չէ բռնուած շան կատողութենէ , կարելի չէ որ չի պապանծի և չառնէ չի քայէ :

Պարտապահանջ մը զձեզ embêter ընելու մտօք եկեր պաշրձ է կախեր : Նազելի ձեւով սիկառէթ մը հրամցուցէք իրեն . ուղածին չափ անգսպելի մէկը թող ըլլայ ան , հազար ներողութիւն խնդրելով կը բարեւէ և կը մեկնի նոյնհետայն :

Կայ comique սիկառէթը , ինչպէս կայ tragiqueը :

Քովիք սիկառէթը այն է որ՝ անպատճառ վառիլ չուզիր , ստիպելու համար որ տանտիրուհին կամ անոր աղջիկը տասն անգամ քովերնիդ գայ , լուցկի տալու համար ձեզի :

Bernsteinի չեմ յիշեր ո՛ր թատերախաղին մէջ տեսած եմ եղերական սիկառէթը :

Յուսահատ մարդուն մէկը մղուած է անձնասպանութեան և զմեզ հանդիսատես կ'ընէ իր մահուան բոլոր մանրասարքին : Իր թուղթերը կարգի դնելէ , բոլոր նամակները գրելէ ետքը , ռեկօրթիքը ձեռքին տակ կը դնէ և ապա՝ սիկառէթ մը կ'առնէ և կ'սխի ծխել թիկնաթոռի մը մէջ նստած : Եւ կարծես ըսել կ'ուզէ . «Կը տեսնէ՞ք կոր , ես արիասիրտ մարդուն մէկն եմ , երբէք մտքիս անդորրութիւնը չեմ կորսնցուցած և չարժեր որ խենդութեան վայրկեանի մը մէջ վերջ դնեմ կեանքիս» : Եւ բողբոջական այդ դադարը , մահուան դէմ այդ pauseը , չգիտեմ ինչ մը ունէր իր մէջ վէս ու զիւցաղնական որ սիկառէթին ուսանան կը կարգային :

Միշակ ազատարար գօտիները չեն որ մարդուս կեանքը կը փրկեն : Այդ ձեր չի հաւնած սիկառէթը ինչ կեանքեր կ'որդած է մահուան ճիրաններէն...

Ինչէ՛ն գիտնամ որ ներկայ տաժանելի կեանքիս երկարաձգումը քիչ մըն ալ չեմ պարտիր իմ մշտավառ սիկառէթիս :

Էրիկ մարդոց աքաքան կարեւոր ծառայութիւններ մատուցանելէ զատ , կիներու ալ օգտակար ըլլալու առիթը երբէք ձեռքէ չի փախցներ սիկառէթը :

Ծխող կիները՝ չի ծխողներուն վրայ հրապոյր մը աւելի ունին , դիտա՞ծ էք արդեօք :

Elégamment ծխել գիտցող կին մը պարզապէս անդիմադրելի է , եթէ Աստուած քիչ մըն ալ գեղեցիկ ստեղծած է զինքը :

Ամէն անգամ որ տեսած եմ կին մը որ ըսած ձեւովս կը ծխէ և գիտէ crânement սիկառէթը տանիլ չըթնիրուն և շունչ մը քաշելէ ետքը մուխը քնքուշօրէն փչել դէպի երկինք , ինծի այնպէս թուած է որ թաթիկը բերնին տանելով բերելով , մատիկներուն ծայրովը պաչիկներ կը զրկէ կոր հրեշտակներուն... :

offon cher ami from

Your You ^{worth} very
I know

I like you You

I like you

Y like you

v

Ա. Զ. Դ

Հեղինակին երկու կարեւոր քաղաքականությունները
այս պիսի տեսնեն 1945 ի շնորհիվ

ԿԻՒՍԹԱՆԱՆԱԿԱՆ ՖԻԼՈՍՓԻԱ

ՏԵԿՆԻԿԱԿԱՆ ՊՈԼԻՏԻԿԱ

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

ԴՐՈՒՍԱԳՆԵՐ՝ ՊՕԼԵՄԻ ԿԵԱՆՔԷՆ

2013

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0627800

